

Wprowadzenie

Praca ma charakter porównawczy i jest poświęcona środkom penalnym w dwóch krajach Unii Europejskiej: we Francji i w Polsce. Pomimo znacznego rozwoju piśmiennictwa tego rodzaju prac o obcych systemach prawnych w polskiej literaturze z zakresu prawa karnego jest mało¹. Opracowanie to wypełnia zatem wyraźną lukę w tym zakresie.

Podejmowanie badań i analiz porównawczych polskiego systemu środków penalnych z systemami prawnymi innych państw Unii Europejskiej po wejściu Polski do Unii nabiera zupełnie nowego jakościowo uzasadnienia. Staje się ważnym, aktualnym zadaniem badawczym z uwagi na zachodzące w Unii procesy integracji. Towarzyszy im proces ujednoczania rozwiązań prawnych, opartych na europejskich regułach i standardach regionalnych².

W takim kontekście więc, jeżeli rozważamy konieczność i kierunki zmian polskiego prawa karnego dla lepszego dostosowania go do aktualnych potrzeb związanych z ograniczaniem przestępczości, celowe jest poznanie rozwiązań przyjętych w innych ustawodawstwach karnych, zwłaszcza w zakresie środków prawnokarnej reakcji na przestępstwo. Szczególnie godne uwagi są te, które zdają egzamin. Refleksja taka mogłaby skłaniać do poznawania wielu różnych praw zagranicznych, jak również do podejmowania w następnym etapie badań porównawczych w tym zakresie.

W Europie ukształtowały się bowiem tradycyjnie trzy historyczne modele prawa karnego: romański (Francja, Włochy), germański (Niemcy) oraz common law (Anglia, Walia). Wywarły one istotny

---

¹ Z prac, które ukazały się w ostatnim okresie, należy wskazać pracę zbiorową *A. Adamskiego, J. Bojarskiego, P. Chrzczonowicza, M. Filara i P. Girdwoynia, Prawo karne i wymiar sprawiedliwości państw Unii Europejskiej*, Toruń 2007; także pracę *M. Płatek, Systemy penitencjarne państw skandynawskich*, Warszawa 2007.

² Chodzi tu zwłaszcza o zalecenia Rec (2006) 2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich w sprawie Europejskich Reguł Więziennych z 11.1.2006 r.; Europejską Konwencję o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu z 26.11.1987 r.; Europejskie Reguły dotyczące sankcji i środków alternatywnych z 19.10.1992 r., Biuro Prawne CZSW, Warszawa 2008.

wpływ na rozwój innych narodowych systemów prawa karnego, w tym również, choć w różnym stopniu, polskiego.

Uwzględnienie kilku praw, np. niemieckiego, angielskiego, włoskiego czy też hiszpańskiego w ramach jednej pracy, zwłaszcza jeśli by miała ona ambicje być pracą porównawczą, jest jednak niemożliwe. Musiałaby ona mieć duże rozmiary, a jej napisanie przekraczałoby możliwości pojedynczego badacza.

Dostrzegając zatem potrzebę uwzględnienia ustawodawstw karnych innych krajów Unii Europejskiej jako ważnego zadania badawczego na przyszłość, zdecydowałem się ograniczyć niniejsze studium do prawa jednego państwa. Na porównanie prawa karnego Francji i Polski wpłynęły następujące kryteria.

Oba kraje należą do tego samego kręgu kulturowego państw europejskich. Korzystają więc z jego dziedzictwa, które widoczne jest we wspólnym, europejskim systemie wartości, wywiedzionym z wartości chrześcijańskich. Pomimo pewnej przerwy w jego utrwalaniu, przypadającej na okres Polski Ludowej, obecnie odzyskuje on swoje znaczenie.

Dziedzictwo to wywarło decydujący wpływ na obecny kształt państwowości Francji i Polski, który jest zbliżony. Francja jest krajem założycielskim Unii, Polska zaś przystąpiła do niej dopiero w roku 2004, w wyniku kilkunastoletniego procesu akcesyjnego. Bez względu jednak na staż w Unii członkostwo w niej prowadzi do upodobniania się systemów politycznych oraz społeczno-ekonomicznych obu państw. Skutkować to także może w pewnej perspektywie czasowej upodobnianiem się systemów prawnych, w tym również prawa karnego.

Duże znaczenie dla tego procesu ma to, że ustawodawstwa obu krajów należą do tego samego systemu prawnego, tj. germańsko-romańskiego. Ukształtował się on w wyniku historycznego zatarcia podziału prawa na prawa łacińskie i prawa lub zwyczaje germańskie poprzez recepcję prawa rzymskiego w Niemczech i w Europie Środkowej. Ponieważ prawo Europy kontynentalnej zachowuje w szerokim zakresie jednolitą strukturę, ustawodawstwo polskie zbliżone jest pod wieloma względami do francuskiej techniki legislacyjnej. W konsekwencji tego różnice techniczne w redakcji norm i poszczególnych instytucji prawnych mogą być rozwiązywane i kompensowane we wspólnej dyskusji prawniczej i zgodnie z jednością metod rozwoju prawa³.

---

³ Na ten aspekt rozwojowy prawa Unii Europejskiej zwraca uwagę m.in. *D. Lasok*. Por. *tenże*, *Zarys prawa Unii Europejskiej*, Toruń 1995, s. 161-198.

Na zbliżanie się polskiego i francuskiego systemu prawa karnego mogą mieć także w przyszłości wpływ tendencje unifikacyjne w Unii Europejskiej, w które oba ustawodawstwa zostały włączone. Ich efektem jest przystępowanie do regionalnych konwencji europejskich. Przykładem są Europejskie Reguły Więzienne z roku 2006 oraz Europejskie Reguły Stosowania Sankcji i Środków Alternatywnych z roku 2006⁴.

Chociaż potencjał Francji i Polski jako krajów Unii jest zróżnicowany, to mają one wiele podobnych, poważnych problemów społecznych, jak również problemów związanych z zagrożeniem przestępczością. Przykładami takich problemów są bezrobocie, idąca za tym ekskluzja niektórych grup społecznych⁵ oraz napływ emigrantów⁶. Ten ostatni stwarza jakościowo nowe problemy w zakresie kontroli bezpieczeństwa wewnętrznego i porządku publicznego. W lipcu i sierpniu 2010 r. francuskie władze zmuszone były np. zlikwidować część obozów zamieszkałych przez ludność pochodzenia romskiego, a ich mieszkańców deportować do Rumunii. Powodem stały się zamieszki w jednym z takich obozowisk koło Lille, które zakończyły się napadem na pobliski komisariat policji⁷.

Postępująca konsolidacja europejskiego obszaru gospodarczego, społecznego, kulturowego i politycznego otwiera jednak nowe

---

⁴ Konwencje te zalecają, aby rządy państw członkowskich, a więc również Francji i Polski kierowały się w swojej legislacji, politykach i praktyce regułami zawartymi w aneksach do tych konwencji, ponadto zapewniły, że zalecenia te i towarzyszący im komentarz do ich tekstu zostaną przetłumaczone i rozpowszechnione, tak szeroko, jak to możliwe, szczególnie pośród władz sądowych, personelu zakładów karnych i indywidualnych więźniów oraz pracowników służb probacyjnych.

⁵ Bezrobocie stało się obecnie głównym problemem całej Unii. Średnia stopa bezrobocia w marcu 2009 r. wyniosła w niej – 8,8%. W kwietniu 2009 r. stopa bezrobocia w Polsce wynosiła 11,20%, przy czym w pięciu powiatach wschodniej i centralnej części kraju osiągnęła poziom ponad 30%. Na tle innych krajów Unii lokuje to Polskę na szóstym miejscu. We Francji była ona, co prawda, niższa, jednak stosunkowo niewiele, tj. 9,6%. Por. W. Nicoll, T.C. Salmon, Zrozumieć Unię Europejską, Warszawa 2002, s. 346.

⁶ Dotyka on jednak Francję w stopniu znacznie większym niż Polskę. Francja jako kraj bogaty, byłe mocarstwo kolonialne, przyciągała tradycyjnie liczne rzesze emigrantów, zwłaszcza z krajów arabskich (muzułmańskich).

Szczególne zagrożenie stwarzają we Francji fundamentaliści islamscy. Obawy przed falami emigrantów – związane zwłaszcza z upadkiem byłego Związku Radzieckiego – w Polsce natomiast nie potwierdziły się. Por. Bezpieczeństwo i porządek publiczny w Polsce. Raport MSWiA, Warszawa 5.6.2000 r. Do użytku wewnętrznego.

⁷ Szeroko na ten temat m.in.: B. Wieliński, Sarkozy'emu wolno więcej? Gazeta Wyborcza, 30.8.2010 r. Problem trudności w społecznej asymilacji ludności romskiej znany jest także państwu polskiemu.

perspektywy w kwestiach rozwiązywania tego rodzaju problemów. Nabierają one nowego, globalnego wymiaru w wyniku leżącego u podstaw Unii Europejskiej swobodnego przepływu ludzi, kapitału, towarów i usług. Szczególne znaczenie ma tu kontrola przestępczości. Konieczność jej zapewnienia uzasadnia podejmowanie badań porównawczych nad systemami prawnymi państw tego regionu geograficznego. Są one bowiem jednym z najważniejszych instrumentów w tym zakresie⁸.

Ze wskazanymi problemami społecznymi wiąże się także wiele zjawisk kryminalnych. Wśród najgroźniejszych z nich wymienia się najczęściej w obu krajach: produkcję i handel narkotykami⁹, przestępczość zorganizowaną, o charakterze gospodarczym i korupcyjnym, a także przestępstwa seksualne¹⁰. Wiele z tych zjawisk wykazuje tendencje wzrostowe. Najpoważniejszym zagrożeniem dla porządku publicznego i bezpieczeństwa stał się jednak we Francji w ostatnich latach terrorizm. Jego narastanie jest zresztą problemem również innych państw zachodnioeuropejskich. Jak wynika z danych Europolu, w roku 2006 na obszarze Unii Europejskiej dokonano 498 ataków terrorystycznych, z których połowa była dziełem separatystów korsykańskich i baskijskich we Francji¹¹. Najbardziej dramatycznymi były jednak zamachy na paryskie metro w grudniu 1995 r., w których zginęło kilkadziesiąt osób. Ich sprawcami byli fundamentaliści islamscy, imigranci z Algierii, w której rząd, po wyborach przegranych na ich rzecz wyborach, odmówił ustąpienia.

W efekcie narastania tych zjawisk od wielu już lat obserwuje się we Francji znaczną mobilizację sił państwowych i politycznych do organizacji społeczeństwa o podwyższonym stopniu bezpieczeństwa.

---

⁸ Wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne krajów członkowskich Unii Europejskiej objęte są współpracą w ramach tzw. trzeciego filaru. Szeroko na ten temat W. Nicoll, T. Salmon, *op. cit.*, s. 481–500.

⁹ W początkach XXI wieku, Unia Europejska, po Ameryce Północnej, jest największym rynkiem spożycia narkotyków, a jednocześnie koncentracji międzynarodowego ich przemytu. Szacuje się, że 45 mln (18% populacji UE w wieku 15–64 lat) przynajmniej raz w życiu paliło marihuanę lub haszysz, a dalsze 15 mln (6% populacji) stosowało ten narkotyk w ciągu minionego roku. Szeroko na ten temat: A. Jamieson, *Global Drug Trafficking*, [w:] *Terrorism and Drug Trafficking In the 1990*, pod red. J. Jamiesona, Aldershot and Brookfield 1994, s. 69–110; Ch. Debock, *Face a la drogue: quelle politique? Problemes politiques et sociaux*, n° 745 z 3.3.1995 r.

¹⁰ R. Gassin, *Criminologie*, Apis 2003, s. 277–296.

¹¹ Dane Europolu. Por. strona internetowa www.uniaeuropejska.net.pl/index z 1.5.2009 r.